

Hej och välkomna till den här föreläsningen, jag heter Anna Nordqvist och jobbar som projektledare på RFSL som är riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, queeras, transpersoners och intersexpersoners rättigheter. Och vi är en ideell organisation som jobbar med olika frågor och projekt och ett av våra prioriterade områden är familj. Och det är precis det vi ska prata om idag – familj, föräldraskap och hur familjelagstiftningen funkar för hbtqi-personer som får barn. Och då har vi bjudit in Erik Mägi som snart ska presentera sig lite ytterligare själv till den här föreläsningen och frågestunden, så jag lämnar helt enkelt över ordet till dig, Erik.

Tack för det, och tack för att jag har blivit inbjuden att hålla den här föreläsningen som sker på distans mitt i coronatider. Jag är då doktorand, jurist, och jag forskar i ett rättsligt föräldraskap ur ett normkritiskt perspektiv här på Göteborgs universitet. Och jag har satt en bild här på ett barn som fortfarande har på sig kläderna från förlossningsavdelningen för att huvudtemat idag, huvudpersonen, är barnen. Föräldraskapet har ju som man hör fokus på föräldrar, men det är barnen som står mest i fokus. Och jag tänker mig att när vi föds, så på nåt plan så ser vi oss omkring och undrar "vem hör jag ihop med, vem kommer jag att få vara med?". Och redan i det ögonblicket så spelar juridiken roll för vilka som ser sig själva som föräldrar, vilka som erkänns som föräldrar och vilka som kommer att få följa med det här barnet genom livet. Det här med rättsliga frågor som vem som blir vårdnadshavare, vem barnet har rätt att umgås med, arv och så vidare. Så just den här frågan om vem som anses som förälder enligt lagen har både psykologiskt och rättsligt stor betydelse. De senaste decennierna har många familjekonstellationer inkluderats, som inte har varit det tidigare. När det gäller hbtqi-personer så är det ju bland annat lesbiska som har möjlighet till assisterad befruktning, transpersoner, intersexpersoner som har fått [regler?] för föräldraskap. Så det har blivit en mycket större rättssäkerhet i hbtqi-familjer, och gett hbtqi-familjer tillgång till offentlig vård, föräldrapenning och andra frågor. Men det finns fortfarande bara en familjekonstellation i Sverige som har privilegiet att inte behöva fundera på sina rättsliga kopplingar till sina barn. [...] Jag sa just att det finns en familjekonstellation som har privilegiet att inte behöva fundera på sina rättsliga kopplingar till barnet, och det är de som är längst upp till vänster – en man och kvinna som är gifta och har barn tillsammans. I alla andra familjekonstellationer så kommer åtminstone en av föräldrarna att behöva bekräftas eller slås fast i domstol vid ett senare tillfälle. Här har vi några exempel på en man som kommer att föda barn, och hans partner, två män som adopterar ett barn och två kvinnor som får barn. Och förutom då att man inte presumeras vara förälder från barnets födsel så är också reglerna som huvudregel krångligare för alla andra konstellationer. Det finns ju många fler konstellationer än de här som jag har tagit upp exempel på. En sak som föräldraskapet gör att det blir krångligt är att det fokuserar på kön och könstillhörighet även då det inte har biologisk eller social grund. Och man har sex olika föräldrabeteckningar numera. Man kan fastställas som moder, fader, som moder men som tillämpas som fader, som fader fast man tillämpas som moder eller adoptivförälder eller kort och gott förälder. Och varför det har blivit såhär tokigt är för att lagstiftningen inte valt att förändra lagreglerna för en man och en kvinna som är gifta, och istället lagt till tilläggsregler för varje ny konstellation som ska inkluderas. Och de tilläggsreglerna måste hela tiden förhålla sig till huvudreglerna, så här har vi en norm och andra familjer i lagstiftningen som avviker. Så lagstiftningen är uppbyggd på det här att ha något som framstår som en normal familj, och andra familjer som framstår som mer avvikande, trots att det då inte finns någon biologisk eller social grund för detta. Det är till och med så att det är ungefär en tredjedel av barnen som föds idag som omfattas av faderskapspresumtionen. Huvudregeln är inte ens den vanligaste idag.

Jag är en person som gillar juridik, inte alla gör det. Men det är ju också så att alla personer i hbtq-familjen behöver ibland plugga en del juridik för att få en rättssäker situation för sin familj och sina barn. Det gäller också andra konstellationer än hbtq-familjer, men för hbtq-familjer så gäller det nästan alltid. Om man läser på och förbereder sig så går det att ordna en del. Föräldrabalken lägger sig inte i om vem som nattar ett barn eller följer det till skolan så länge alla är överens. Men om man får en konflikt eller en separation faller man tillbaka till vem som är rättsligt erkänd som förälder eller inte. Så det kan vara bra att på förhand lära sig detta.

De fem punkterna som jag tänkte gå igenom idag är dels föräldraskap för transpersoner och intersexpersoner, eller som lagstiftningen benämner det: "personer som har ändrat könstillhörighet". Föräldrabalken tar inte hänsyn till ickebinäras situation eller transpersoner som inte ändrat könstillhörighet, så därför kommer jag att prata om hur lagstiftningen ställer sig när man har ändrat juridisk könstillhörighet. Jag kommer också att prata om spermiedonation; vad som gäller i svensk vård och vad som gäller i utländsk vård och om man gör heminsemination, både allmänt och specifikt vad som gäller för samkönade par, två kvinnor. Jag kommer också att prata om surrogatmoderskap eller värdgraviditet som en del väljer att kalla det, som inte är reglerat i Sverige. Men det är ändå så att nya regler och en ny dom från Högsta domstolen har ändå gjort större möjligheter för att barnet ska få större rättigheter till sina tilltänkta föräldrar.

Jag kommer också nämna något om adoption som kanske är aktuellt i flera fall, eventuellt internationell adoption men också närståendeadoption mellan barn och vuxna som redan har en relation till varandra. Det kan också användas när man behöver bekräfta för ett barn som man redan ser som sitt men som lagstiftningen inte erkänner. Slutligen så ska vi prata om situationen när det är fler än två föräldrar. Alla familjer kan ju bli bonusföräldrar av olika slag men det är extra ofta som det finns fler än två föräldrar, eller fler än två viktiga personer i ett barns liv i hbtq-familjers liv.

Som sagt så börjar vi då med reglerna för föräldraskap vid ändrad könstillhörighet. Det här är ju en grupp personer som har en lång politisk kamp bakom sig för att få erkännande. Fram till 2013 var det ju tvång på att sterilisera sig om man skulle ändra juridisk könstillhörighet vilket gjorde att man inte kunde bli förälder om man ville ha en annan könstillhörighet i folkbokföringen än den man fick vid födseln. Så om vi tittar först på folkbokföringsfrågorna så är det så att man fastställs som fader eller moder, eller man folkbokförs som fader eller moder, enligt nuvarande könstillhörighet. Så är man man, så ska man folkbokföras som fader, är man kvinna som moder, oavsett vilken bakgrund man har. Skatteverket ville först folkbokföra en man som föder barn som moder för att de gamla principerna är att den som föder barn är moder och det var först när Kammarrätten ändrade detta med hänvisning till mänskliga rättigheterna att man har rätt att bli folkbokförd med sin nuvarande könstillhörighet så gick det igenom. Men nu är Skatteverket med på noterna för det mesta, de har också på senare år sett till att nya uppgifter ska framgå i relation till en person man är gift med och mellan barn och föräldrar. Det vill säga att om en person ändrar könstillhörighet och redan har barn så kommer det att synas både i barnets folkbokföring och föräldrarnas folkbokföring, så att det går att se vilka som är föräldrar till varandra. Innan det här var på plats så godkände en domstol en adoption av ett eget barn. Då var det barnet, ett vuxet barn, en vuxen person som hade ändrat könstillhörighet. Den personens föräldrar blev oroliga för att den personen inte skulle få ärva dem, för att den hade ett nytt

personnummer. Så då adopterade de barnet och domstolen godkände detta. Det behövs överhuvudtaget inte. Skatteverket har gått ut med det, att nu syns alla relationer, så även om man byter personnummer så ska alla familjerelationer synas i folkbokföringen. Det här innebär ju också att det kan finnas två fäder eller två mödrar i folkbokföringen. Och om jag fortsätter men nästa stycke "Vem blir förälder?", då är det så att det gäller särskilda regler om minst en av föräldrarna ändrar könstillhörighet, antingen den ena eller den andra, eller båda. De här reglerna är ovanligt komplicerade. När jag själv skulle sätta mig in i de nya reglerna så tog det ett par dagar för mig att förstå det, och då jobbar jag ändå med detta dagligen. Men grundprinciperna är inte lika krångliga som själva lagstiftningstekniken. Om en person föder barn eller om man ger upphov till spermier som ett barn tillkommer av, eller om man samtycker till spermiedonation. I alla de tre situationerna så kan man bli förälder, med det de nya reglerna är krångliga i är vilken benämning man får.

En man som föder barn benämns som fader men reglerna för moderskap ska tillämpas på honom. Och det valde lagstiftaren för att till exempel en moder som föder barn och inte är gift ska få ensam vårdnad, och då ville man att också en fader som inte är gift ska omfattas av den regeln. Och istället då för att ändra, dvs en förälder som föder barn ska få ensam vårdnad, så höll man kvar moder där och den här specialregeln för transpersoner. Så transpersoner måste lära sig cispersonernas lagstiftning men inte tvärtom. Ytterligare exempel på vad som anses som norm och vad som anses som avvikande. På samma sätt som en ensamstående kvinna som tar emot assisterad befruktning kan bli ensam förälder utan att någon ytterligare förälder fastställs, så gäller det också för en ensamstående man. Och sen gäller det för en person som är man att om man antingen har gett upphov till spermier eller samtyckt till spermiedonation, då kan man benämnas som fader och det här kan gälla både en transman som inte har möjlighet till spermier men det kan också gälla en cisman om det är en annan man som har fött barnet. Så om personen som föder barnet ändrar könstillhörighet så omfattas den man som inte har gjort det också av de här reglerna. Det snurrar lite grann. Jag ska försöka se till att ni kan hänga med.

På motsvarande sätt då om en kvinna har gett upphov till spermier eller samtyckt till spermiedonation, så ska hon fastställas och då blir hon moder. Här vill lagstiftningen inte att en sådan moder som inte föder barn ska omfattas av regler för moderskap. Hon ska inte till exempel bli ensam vårdnadshavare. Så därför ska regler för faderskap tillämpas på en sådan moder. Så även en transkvinna behöver förhålla sig till cispersonernas lagregler och det här kan också vara en ciskvinna som på bilden. Där det kanske är en ciskvinna som får barn tillsammans med en transman. Om han föder barn så fastställs hon som moder men regler om faderskap ska tillämpas på henne.

Det här innebär att i vissa situationer kan en transperson behöva komma ut inför myndigheter och säga; "jag är fader i folkbokföringen och jag ser ut som en man men bara så ni vet är det jag som har fött barnet, så därför ska jag ha den här ensamma vårdnaden eller den här socialförsäkringsförmånen", eller vad det nu kan vara. Och det har lagstiftaren sagt att det får vara en nackdel. De erkänner att det är en nackdel men att de inte hittar en annan lösning.

Så det här är det som gäller vid föräldraskap vid en ändrad könstillhörighet. Vi ska titta vidare på vad som gäller för spermiedonation.

Först i allmänhet. Det kom nya regler 2019 och de tillämpas lite olika för olika konstellationer. För samkönade föräldrar så gäller de för barn som *föds* från 1 januari 2019, men vid olikkönade föräldrar för barn som *tillkommer*, alltså när den assisterade befruktningen skedde, om den skedde innan 1 januari eller efter 1 januari 2019.

De nya reglerna innebär också att man kan genomföra samtidig spermie- och äggdonation, som inte var tillåtet förut. Där har man däremot låtit landstingen avgöra om äggdonation inom ett samkönat par med två kvinnor om det ska tillåtas utöver när det finns medicinska skäl. Alltså om den ena kvinnan har ägg, men inte kan bära barnet och vara gravid, och den andra kvinnan kan vara gravid men inte har möjlighet att, eller har någon funktionsnedsättning i sina ägg, om det finns någon medicinsk anledning att överföra ägg från den ena kvinnan till den andra kvinnan. Och det är landstingen som bestämmer om det får tillåtas utöver detta.

Och de nya reglerna är likabehandlande, fram till 2019 så var det diskriminerande regler mot samkönade par också mot ensamstående kvinnor som då hade mindre fördelaktiga regler än olikkönade par med en man och en kvinna i just spermiedonation utomlands. Så från och med nu då så fastställs man som förälder eller fader eller moder beroende på vad man har för kön och könstillhörighet. Om man gör spermiedonation inom svensk vård eller som det står enligt lagen om genetisk integritet, eller om man gör det inom behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt till information om donatorn. Det är i princip de reglerna som gäller i Sverige men som ser ut lite olika i olika länder. Om man gör det då inom någon sort som svensk lagstiftning tycker att det är behörig vård, då blir moderns make eller sambo kan då bli förälder eller fader eller moder. Men om man gör en sån här spermiedonation utanför behörig vård, som kallas för egen regi - man ser till att skaffa spermiedonation själv, hitta någon anonym på nätet eller frågar en kompis eller nåt annat. Eller om man gör det utomlands vid en obehörig inrättning eller om det inte finns rätt till information om donatorn. I de fallen så anser svensk lagstiftning att det är donatorn som är fadern. Finns det då en annan tilltänkt förälder som inte är donatorn så kan de ansöka om adoption, och då adoptera ett barn som de redan anser vara sitt eget. Och då ska donatorn samtycka till det här. Det är inte helt säkert att en sån adoption går igenom, det kan man inte lita på. Går adoptionen väl igenom så är det de föräldrar som adopterat - antingen den som fött barnet och ytterligare en person som adopterat barnet, som är förälder, och då har man alla rättigheter på sin sida. Men det är processen fram dit som är lite riskabel. Jag kommer att återkomma till det när jag pratar om adoption lite senare.

Jo jag skulle säga något om behörig inrättning i utlandet. Hur vet man om en klinik i ett visst land är behörig eller inte? Det finns inga tydliga riktlinjer för detta. Det står att de som har tillstånd eller liknande att göra det i landet. Man kan tänka att det är de flesta kliniker i de flesta länder som detta omfattar. Men är man tveksam så får man höra av sig till myndigheten för föräldraskap, mfof - myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, och fråga om detta. Är det så att kliniken ser till att det finns en möjlighet för barnet att ta reda på information om donatorn så kan man utgå från att de i de flesta fall anses vara behöriga.

I Sverige är det ju så att ett barn vid mogen ålder, ungefär i övre tonåren, har rätt att få ut journalen om sin donator. Det är den möjligheten som man ska ha möjlighet till, även i ett annat land. Donatorn ska inte ha rätt till information om barnet och föräldrarna ska inte behöva ha information om donatorn. Det är barnets rätt till information.

Det här har ju lagstiftarna sagt uttryckligen för att uppmana folk att ha spermadonation i situationer där barnet också kan få reda på sitt genetiska ursprung. Och man har ansett att det är så viktigt, att det är viktigare att barnet då eventuellt riskerar att eventuellt inte få rätt till en förälder, och dessutom kan det vara svårt att även om donatorn anses som fadern så är det i flest fall då donatorn är anonym och inte kan fastställas som fader. Så att då är risken att barnet inte får donatorn heller, så att det blir färre föräldrar. Mfof - heter myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd.

Yes, vi ska titta på vad det här specifikt innebär för assisterad befruktning för samkönade par. Och då är reglerna så att om modern, alltså den som föder barnet, hennes antingen maka om hon är gift, partner om hon är registrerad partner och inte har ändrat det till äktenskap eller sambo, behöver lämna samtycke till assisterad befruktning inom behörig vård på de sätten som vi har pratat om, då anses hon som förälder. Och då brukar man ibland prata om förälder enligt föräldraskapets första kapitel nionde paragraf, för förälder är ju också ett könsneutralt begrepp på föräldrar i allmänhet, så för att vara säkra på det så behöver man ibland nämna detta lagrum, eller föräldraskap för en kvinna säger man ibland också. Om en man och en kvinna är gifta så anses ju mannen automatiskt vara fadern, han presumeras vara fader och en sådan presumtion gäller inte för två kvinnor.

Jag tror det har gått fram till många nu, men precis i början så fick jag höra om två kvinnor som fick ett brev från familjerätten i den kommunen de bodde, där de ombads att bekräfta faderskap, då hade de inte ens ändrat blanketten från faderskap eller till föräldraskap. De var ju gifta så de slängde detta i papperskorgen, det måste komma fel, så när kvinnan som inte hade fött barnet skulle söka föräldrapenning så upptäckte de att hon inte var erkänd som förälder så hon fick skynda sig att bekräfta detta. Här finns det då ett förslag som en statlig utredning har lagt om att införa föräldraskapspresumtion för samkönade par och även för transpersoner och intersexpersoner som har ändrat könstillhörighet. Vad jag har förstått så kommer det snart ett lagförslag från regeringen baserat på detta, vi får se när det träder i kraft. Det finns också en utredning som pågår om att i fler fall erkänna utländska föräldraskap för samkönade par. I nuläget är det ju flera par, till exempel där en kvinna är från Sverige och en annan från Island eller England och inte bor i Sverige och genomför assisterad befruktning i det andra landet, så har de tidigare reglerna i Sverige varit att man inte erkänner ett sådant föräldraskap - reglerna för erkännande av faderskap tillämpas inte på de situationerna. Så dels har vi då att det är nya regler från 2019 - vi fick en fråga här innan om det är två kvinnor som skaffat barn och barnen hade fötts efter januari 2019 i ett annat land och den assisterade befruktningen hade också skett i ett annat land. Och då är det så att om man bara gjort det inom vad som enligt svensk lag anses vara en behörig inrättning och donatorn har rätt till information om barnet, då ska man enligt de nya reglerna erkännas som förälder direkt i Sverige. Mister man på någon av de punkterna eller om barnet har fötts innan januari 2019 så behöver man då adoptera barnet för att man ska anses som förälder i Sverige. Och det här ska då utredningen titta på om det ska göras enklare regler för det.

Då fortsätter jag med reglerna för surrogatmoderskap eller värdgraviditet som det också kallas. Och det har ju debatterats mycket, särskilt de senaste åren, men svensk hållning är att det varken är tillåtet eller förbjudet enligt svensk lag. Svensk vård får inte hjälpa till med assisterad befruktning inför ett surrogatarrangemang men gör man det på egen hand, antingen om man åker till ett annat land och genom deras privata vård köper detta eller om

man gör det med någon man känner i Sverige så finns det inget straff eller förbud mot detta. Och en konsekvens av det är att allt ansvar ligger på de inblandade individerna. Dels surrogatmoderns situation, att hon har försäkringar och försäkrar sig om att hon gör det här av fri vilja och inte utsätts för ekonomisk påtryckning eller liknande, det ligger på de tilltänkta föräldrarna. De tilltänkta föräldrarnas möjlighet att bli föräldrar och planera för eventuell adoption och arv och vårdnadsfrågor och så vidare, ligger helt på dem. Men framförallt så är det barnens situation som också enbart ligger på de inblandade individerna. Myndigheter ska hjälpa till enligt vissa regler att få föräldraskapet till ett barn fastställt, men det ska då följa vissa regler. Och det här har försatt barn i situationen att riskera att inte få sina föräldrar erkända och i värsta fall bli föräldralösa. Själv är jag skeptisk till den kommersiella surrogatindustrin och tycker att det inte borde vara tillåtet att anlita surrogatmoder kommersiellt men jag ser samtidigt att det behövs fortsätta utveckla svensk lagstiftning för att inte försätta barn i en rättsosäker situation. För hundra år sedan om man födde barn utanför äktenskapet så blev det oäkta barn som inte hade rätt till sin fader, samtiden då tyckte att det här var fel sätt att bli förälder på och det är lite liknande situation nu för surrogatmoderskap, att samtiden tycker att det inte är rätt sätt att bli förälder på och då är det bland annat barnet som hamnar i kläm.

Hur som helst med det sagt så ska vi då titta på; vem blir förälder enligt svensk lag? Och det är den som föder barnet som blir moder, oavsett om den kvinnan inte anses som moder enligt ett annat lands lag eller någon annan person står på födelseattesten. Jag kommer till det på slutet, hur det kan erkännas, men huvudregeln är att det är den som föder barnet som anses som moder. Den som ger upphov till spermier kan fastställas som fader genom bekräftelse eller dom, eller om det skulle vara en transperson som moder. Och numera kan det fastställas i Sverige enligt svensk lag där i alla fall lagreglerna är enklare. Vad jag hört så agerar familjerätten och socialnämnden olika i den situationen, det är inte alla som använder de nya lagreglerna. Men det finns i alla fall lagregler som gör att faderskapet kan fastställas i Sverige genom bekräftelse eller dom. Så det är de personerna som i första hand fastställs som föräldrar vid surrogatmoderska; den som föder barnet och den som ger upphov till spermier. Om det finns en icke-genetisk fader, till exempel om det är två killar som skaffar barn genom surrogatarrangemang, så kan i vissa fall ett utländsk beslut om faderskap. Till exempel att båda de här männen anses som fader enligt ukrainsk lag, det kan i vissa fall erkännas i Sverige. Det beror på vilket land som har erkänt det och andra regler enligt lagen om internationella faderskapsfrågor. I vilket fall så kan också övriga personer ansöka om adoption. Om det till exempel är två killar som är tilltänkta föräldrar så kan den genetiska pappan fastställas genom bekräftelse eller dom och sen kan den andra pappan adoptera barnet. Det gör att surrogatmodern inte längre är förälder, utan att barnet får två pappor. Eller en fader och en adoptivförälder som det står i lagstiftningen.

Sista punkten är det nya beslutet från högsta domstolen som sa att trots att det inte finns lagstöd för att erkänna utländska beslut om moderskap så kan ett sådant moderskap erkännas om barnets bästa inte annars kan tas tillvara, enligt barnkonventionen och enligt europakonventionen för de mänskliga rättigheterna. Det här är första gången som man använder barnets bästa och barnkonventionen för att fastställa vem som är förälder. I andra fall så är lagstiftningen så att uppfyller man kriterierna för föräldraskap så blir man förälder oavsett om det är barnets bästa i det enskilda fallet eller inte. Men i det här fallet så har högsta domstolen tagit fram ett sådant prejudikat. Och det ska vara då i det enskilda barnets bästa, så det är inte generellt utan man ska pröva i varje enskilt fall om just det här barnets bästa att få den här kvinnan som moder eller inte. Det tillsattes också alldeles nyligen en

utredning, samma utredning som ska titta på samkönade pars utländska beslut om föräldraskap, så ska man titta på utländska föräldraskap vid surrogatmoderskap eller liknande situationer för att se till att svensk lagregel kan uppfylla barnets bästa vilket det inte gör i dagsläget.

Vi går vidare till adoption då. Adoption kan ju då tillämpas på många olika situationer som vi har nämnt; internationell adoption, nationell närstående adoption eller när man vill bekräfta ett barn som redan anses vara sitt eget. Och det är samma regel för alla de här olika typerna av adoption. Dessutom vid internationell adoption så finns ytterligare lagregler för hur den processen går till och det är också så att olika adoptionsorganisationer i andra länder har ytterligare regler. Så vad jag har hört så är det bara ett fåtal öppett homosexuella personer som har lyckats adoptera internationellt i Sverige, men då är det inte de svenska lagreglerna som står i vägen utan de utländska adoptionsorganisationernas regler. De svenska adoptionsreglerna är faktiskt könsneutrala sedan 2003. Och då är det så att man ska dels uppfylla formella villkor; minst 18 år. Fram tills nyligen så var det 25 år, men riksdagen bestämde att vissa 18-åringar är lämpliga och andra är inte lämpliga, och det kan prövas i enskilda fall. Och man utökade då också att man för att adoptera gemensamt var man tidigare tvungen att vara gift, nu kan man vara gift eller sambo. Men ska man adoptera ensam får man varken vara gift eller sambo; så antingen helt ensam eller i ett parförhållande. Många tycker ju att vissa personer som är gifta eller sambo är lämpliga att adoptera ihop, men att vissa personer som har andra relationer, till exempel två syskon eller en bonusförälder med den ursprungliga föräldern ska få adoptera ihop, men de får alltså inte ens prövas om de är lämpliga, så hela vägen har vi inte kommit i adoptionsreglerna där fortfarande.

Omyndiga barn under 18 år så ska vårdnadshavaren, i de flesta fall föräldern, godkänna en adoption, och för barn minst 12 år så ska barnet godkänna. Så barn över 12 år har veto mot att adopteras eller inte. Domstolen ska också tillmäta barnets viljas betydelse utifrån ålder och mognad, men från 12 år har man en absolut vetorätt. Det finns också ett förbud mot ersättning för att stävja barnhandel. Det här har domstol prövat om man gett ersättning för surrogatarrangemang, hindrar det en adoption efter det? Då har domstolen slagit fast att om det utgår ersättning för surrogatarrangemang och inte själva adoptionen, så kan ändå adoptionen gå igenom. Så förutom de formella villkoren så ska man alltså prövas om man är lämplig som adoptivförälder eller om det är lämpligt att adoptionen går igenom, och då är det numera barnets bästa som ska uttryckligen vara avgörande. Om man adopterar någon i vuxen ålder så ska man ha en särskild anledning. Så här finns det både hängslen och remmar, man ska både passa in i de fyrkantiga formella villkoren och dessutom ska man prövas i de enskilda fallen.

När det gäller fler än två föräldrar eller ibland när man inte erkänns som förälder. Fler än två föräldrar kan ju uppstå i många fall, som i bilden i bakgrunden här där det ser ut som en man och två kvinnor som bestämmer sig för att vara föräldrar ihop, eller två kvinnor och två män, eller andra konstellationer. Men det kan också vara så att om man då genomför assisterad befruktning utanför behörig klinik eller surrogatmoderskap, så kan en person inte vara erkänd till en början men kan bli det senare genom adoption. Och då finns det ganska få rättigheter och skyldigheter för andra personer än rättsliga föräldrar. Det tillåts högst två föräldrar eller vårdnadshavare enligt svensk rätt, så finns det fler än två så erkänns inte ytterligare oavsett. Finns det tre personer så kan en person adoptera så att det blir dessa två personerna, eller de andra två personerna, men det är ändå max två. Vårdnadshavare kan ge

fullmakt till andra personer att företräda barnet, att man får följa med till förskolan eller liknande. Man kan också ge ett barn arvsrätt genom testamente. Socialen kan också föra talan om umgänge med "annan" som står barnet särskilt nära, annan än den som rättsligt erkänts som förälder. Här är praxisen hittills ganska sparsmakad, man kan inte lita på att barnet har rätt till att umgås. Till exempel om man är tre personer och de här två är rättsliga föräldrar och den tredje inte är det, så blir det en konflikt så kan den här tredje personen möjligtvis få socialnämnden att föra talan om det, men man kan inte lita på att alltid få umgås med barnet. Man kan också överföra föräldrapenning till en maka eller sambo, så är man fyra föräldrar så kanske två personer är erkända föräldrar, som var och en är gifta eller sambo, så kan de överföra föräldrapenning så man kan dela på fyra stycken lika mycket. Här finns också ett lagförslag att man ska få överföra 60 dagar helt fritt oavsett vilken relation man har, på samma sätt som man idag kan vabba för barnet utan att ha en särskild relation. Det är också möjligt för rättsliga föräldrar att önska vem de vill ha som särskild förordnad vårdnadshavare ifall bägge personerna skulle dö, och då ska de utses om de inte är olämpliga.

Slutligen så i vissa situationer där lagstiftningen inte räcker till så brukar man också prata om moraliska eller konfliktförebyggande överenskommelser. Som jag har ett exempel på här, då istället för att lita på att lagstiftning i domstol löser man en situation genom att man pratar man igenom vad som kan hända, vad man vill med vårdnad, separation och dödsfall. Och sen så tänker man att det finns större möjlighet att man själv löser situationerna. Så i det här exemplet är det två par som har önskat, planerat och lyckats sätta till ett barn; Signe, till världen. Vi ser oss som fyra likställda föräldrar med lika stort ansvar över vårt gemensamma barn, även om det enbart är Fredrik och Therese som erkänns rättsligt. Maja och Lucas har deras förtroende att gå på föräldramöten, till sjukvård och liknande. Om något eller båda paren skulle separera eftersträvar vi att hjälpa varandra så att vi alla fyra behåller så god kontakt med Signe som möjligt. Detta gäller även Signes alla mor- och farföräldrar, samt annan nära släkt och vänner. Om det skulle vara så att både Fredrik och Therese dör vill vi att Maja ska utses som särskild förordnad vårdnadshavare. Vi anser att det bästa sättet att förebygga negativ särbehandling är att vara öppna gentemot såväl vårt barn som omgivningen. Vi tror också på att vårt sätt att forma vår familj innebär många fördelar för vårt barn. Detta är alltså en förkortad version av en överenskommelse som jag hjälpte de här föräldrarna att skriva för ett antal år sedan. Jag tänker att har man pratat ihop sig om hur man vill hantera situationen när man är ovänner eller om nån skulle dö så är man kanske mycket bättre förberedd på att hantera såna situationer än två personer som bara råkar bli gravida och hamnar i konflikt. Det är ju en negativ särbehandling att inte omfattas av lagregler men i de fall man tvingas att själv ta ställning till frågor så kan det faktiskt bli en positiv bieffekt att man är bättre förberedd att ta hand om sin familj.

Men det tänkte jag avsluta min del och ta in frågor av olika slag.

Då går det bra att räkka upp handen eller skriva frågor i chatten. Och jag kan upprepa att chattfönstret hittar ni genom att trycka på en symbol längst ned på kontrollpanelen.

Då har vi en fråga på en gång som jag släpper in.

Hej! Tack för föreläsningen. Jo, jag undrar vad som gäller om den ena parten inte är svensk medborgare, om det spelar någon roll? För jag är svensk medborgare men min partner är inte det. Om vi skulle antingen liksom beställa från Danmark eller åka till Danmark, eller låta en vän hjälpa till. Men i vilket fall så undrar vi om medborgarskap är en faktor. Om vi är gifta alltså.

Just det. Medborgarskap, skulle ingen av er vara medborgare här så kan det vara svårighet att få tillgång till assisterad befruktning och liknande. Men det har egentligen ingen stor betydelse vem som fastställs som, om någon av er är medborgare eller till och med vistas i Sverige så ska man fastställas enligt svenska regler. Så det beror helt på var och hur det är genomfört. Man kan också genomföra adoption utan att vara medborgare i Sverige.

Så om hen har svenskt uppehållstillstånd och jag är medborgare och vi skulle till exempel göra en insemination i Danmark, skulle då båda vi kunna bli föräldrar här i Sverige? Juridiskt?

Ja alltså den som föder barnet blir ju alltid moder oavsett nästan vad som helst och den andra personen, om ni ser till att det är en behörig klinik och barnet har rätt till information om donatorn och föräldrarna har rätt till information om donatorn. Om de två kriterierna är uppfyllda då ska den andra personen ses som förälder i Sverige. Och då har personens medborgarskap inte, alltså om man är juridiskt kvinna så blir man förälder, om man är juridiskt man så blir man då fader istället.

Ja, och det här du säger med behörig klinik. Jag har aldrig hört det begreppet innan. Är det till exempel de flesta stora kliniker i Danmark? Är det att beställa på posten bara från Danmark, är det också behörigt?

Nej, alltså. Om man beställer hem, så här är det att, den som beställer spermier på postorder, som man kan göra, begår inget brott men man får inte tillhandahålla spermier för assisterad befruktning utan att vara godkänd i Sverige. Så det postorderföretaget kan då vara skyldiga till brott i Sverige och då anses de inte behöriga, så det är ett typfall där man är utanför behörig inrättning och bara den som föder barnet och donatorn anses vara föräldrar och då måste man genomföra adoption.

Okej, alltså även om man beställer från Danmark så som många av de danska klinikerna gör, alltså att de kan skicka det?

Alltså om de skickar det och man sen genomför det inom svensk vård, då är det en sak. Men om man skickar det och man gör det hemma i sitt eget vardagsrum.

Okej, då är det egen regi?

Då kallas det egen regi.

Ja, men då har jag fått svar, tack.

Och då har vi två frågor på chatten här. Vi har flera till och med.

Vad trevligt, då tar jag en i taget.

Vill du utveckla på vilket sätt man kan argumentera för barnets bästa i närståendeadoption när det inte finns någon andra juridisk förälder?

Barn som inte har juridiska föräldrar som man vill adoptera. Eller ensamstående. Jag skulle kanske behöva lite mer information om bakgrund, för är man ensamstående och att det då ska tillkomma en andra förälder då finns det ju alla möjligheter att säga att barnets bästa är två föräldrar hellre än en förälder, om det är den situationen. Men man två föräldrar ska ju då antingen vara sambor eller gifta. Var det svar på din fråga, annars får du skriva mer på chatten.

Näst sista sliden står moralisk överenskommelse tillsammans med någon annan typ av överenskommelse?

Det var en längre förklaring på samma sak. Moralisk/konfliktförebyggande överenskommelse, icke-juridisk bindande överenskommelse. Kärt barn har många namn, där finns inget etablerat begrepp för detta utan vi jurister som håller på med det här som har försökt förklara saker, så det är ett samlingsbegrepp av olika överenskommelser som inte är juridiskt bindande, utan är möjligtvis moraliskt bindande.

Så, då ska vi se här. Du kan ju hjälpa mig Anna.

Ja. Jag har en fråga - ni kanske tagit upp det, men om jag skaffar barn med en tjej, vi är varken ihop eller så utan vänner, är det något mer jag ska tänka på förutom att fastställa faderskap, till exempel precis innan födsel, eller direkt efter?

Alltså en tjej och en kille som har skaffat barn tillsammans som inte har en parrelation?

Jag förstår det så, sen får frågeställaren fylla i annars.

Jo men, då är ju helt enkelt så att om man har gjort det med killens spermier så att han är genetisk förälder, då kan jag även fastställas som att man hade legat med varandra, eller oavsett hur barnet hade kommit till, gäller för att antingen bekräfta faderskapet eller möjligtvis slå fast genom dom. Så utöver det så, där följer man ungefär samma lagregler som ett olikkönat par som är ihop och skaffar barn förutom att faderskapspresumtionen bara gäller för gifta, men alla andra brukar ju bekräfta faderskap. Så utöver det finns det väl inget utöver samma frågor som alla föräldrar kanske ska ställa sig; hur skulle vi hantera en situation när vi blev oense eller det blev en konflikt, eller nån av oss skulle dö, hur vill vi hantera det med arv och umgänge och så vidare? Men inget mer för just den situationen om jag förstod den rätt.

Du får gärna fortsätta Anna och välja fråga för nu var det så många här. Det var en följdfråga på den vi började på. Med närståendeadoption. Jag svarar på den då, sen får du komma in Anna.

Gäller närståendeadoption om man skaffar barn som ensamstående och en annan person vill också adoptera så att det blir två föräldrar, är då ett argument att det är bättre för barnet att ha två föräldrar?

Absolut, det är ett argument. Det finns ju inga exakta lagregler som säger vad som är barnets bästa, men i de flesta fall så kan man lita på att domstolar och socialnämnder som föreslår adoption till en domstol kommer att säga att det är barnets bästa att få två föräldrar hellre än en.

Ja, då får du välja nästa Anna.

Ja, men då kan vi väl se den här frågan: kan ett barn vara skriven hos en signifikant vuxen som inte är förälder? Kommer sjukvården, förskola, skatteverk, med mera, skicka information till det barnets skrivna adress eller till någon av föräldrarnas?

Nu när inte jag expert på just frågor om var man är folkbokförd, men det jag vet är att skatteverket säger att ett barn ska vara folkbokfört där det huvudsakligen vistas, huvudsakligen bor. Så även om man har växelvis boende, bor en vecka på ett ställe och en vecka på ett annat ställe, så ska man då välja ett ställe. Och här tror jag också att det finns en utredning som ska titta på möjlighet att vara skriven på två ställen. Men det finns inga lagregler om det, än. Men är det så att ett barn bor hos nån som inte är förälder, antingen att det är en familjehemsförälder eller att det är en vän eller en farmor eller precis vem som helst, och den bor huvudsakligen där, då ska den ju folkbokföras på den platsen. Så att information till barnet ska ju skickas dit, sen är det ju vårdnadshavarna som både har ansvar och bestämmanderätt över barnets personliga förhållanden, som gäller frågor om att välja skola eller vaccinering eller tandvård eller vad som helst, så är det ju vårdnadshavare som bestämmer det och då skickas väl en del sådan information direkt till vårdnadshavarna istället. Men är det så att man bor hos en särskild förordnad vårdnadshavare till exempel då är ju det både där man är skriven och där den man bor hos, då blir ju allt till samma. Du får fylla på där om det var en följdfråga på detta.

Vi ska se om det var det. Ja den här tog vi inte upp: hur sannolikt är det att rättsväsende och institutioner respekterar en moralisk överenskommelse?

Utgångspunkten med såna överenskommelser är att myndigheterna inte följer dem. Sen kan vissa delar av den, till exempel om en sån överenskommelse innehåller en fullmakt så kan själva fullmakten respekteras. Och uppställer man det som en form av testamente och följer alla de formkraven som gäller för testamente och dessutom lägger till något om

särskild förordnad vårdnadshavare och om man lägger till något som inte är juridiskt bindande i ett testamente så är själva testamentet bindande för myndigheter men inte de här tilläggen. Så det är utgångspunkten. Sen kan en överenskommelse ha betydelse vid vårdnadstvist, om man säger såhär; det här var vi överens om innan och om det är en tvist mellan två rättsligt erkända föräldrar, även om det då finns fler föräldrar runt omkring, så kan någon säga; ja men vi hade kommit överens om att alla vi tre skulle vara föräldrar och om du blir ensam vårdnadshavare så kommer både jag förlora möjligheten till vårdnad och den här personen har svårt att få barnet. Då kan det vägas in i, om domstolen anser vad som är barnets bästa vem som ska ha vårdnaden. Men myndigheter är aldrig skyldiga att följa det, utan de kan bara väga in det som en information bland andra.

Ställ hemskt gärna följdfrågor om det är så att ni har det. Nu tror jag att vi har en fråga kvar som vi kan ta och att vi sen stoppar inspelningen och att det finns möjlighet att ställa någon fråga efter det också. Men då, för den här har vi inte heller tagit? Liknande fråga som ställdes nyss om utländsk partner. Vad är det som ska utredas, fastställas av den nya utredningsdirektivet som inte redan fastställts i lagen som trädde i kraft i januari 2019?

Situation barn som ska födas senare i år utomlands av icke-svensk bärande mamma, den svenska icke-bärande mamman är äggdonator, icke-medicinskt. Ses vi per automatik som mammor/föräldrar i Sverige? Vi är gifta.

Alltså det är den icke-bärande mamman som har bidragit med äggen. Och att man har gjort den här behandlingen utomlands och att det är den som har burit barnet som inte är svensk medborgare. Där kan vi ta en bit i taget, vad som gäller generellt och sen så försöker jag sy ihop vad som gäller just för er situation. När det gäller överförande av ägg så innebär det inte att man blir förälder. Det kommer från att ett ställningstagande mot surrogatmoderskap. Skulle man låta ett ägg göra att man blir förälder blir man också erkänd efter ett surrogatmoderskap. Så är det två kvinnor där man överfört ägg från den ena kvinnan till den andra, så just överförandet av ägget gör inte att man blir förälder, utan då är frågan om man blir förälder på andra grunder. Och som sagt så den personen som föder barn anses som moder även om den inte har svensk medborgarskap eller inte befinner sig i Sverige. Skulle svensk lagstiftning behöva ta ställning till det så ses personen alltid som moder. Så då är det då nya lagregler från 1 januari 2019 att om man gör det här på ett som kallas behörig inrättning, och barnet har rätt till information om donatorn, om de två villkoren är uppfyllda så kommer också den kvinnan som inte har fött barnet då ses som förälder på grund av att man har samtyckt till hennes spermiedonation enligt de här reglerna. Och då har äggdonationen, eller överförandet av ägget, inte någon betydelse. Så det är det första att uppfylla de två villkoren så ska man anses vara förälder men det gäller inte automatiskt som gäller faderskapspresumtionen för olikkönade par utan man måste här alltid bekräfta föräldrskapet efter att barnet har fötts, eller om man vägrar göra det så kan det fastställas i domstol. Så man ska både

fylla de två villkoren; behörig inrättning, information om donatorn, och sedan bekräfta i efterhand. Det här nya direktivet då, jag har inte läst på exakt vad det ska innehålla. Men det är till exempel att två personer boende då på Island genomför assisterad befruktning enligt isländska regler, eller nåt lands regler, där barnet inte har rätt till information om donatorn. Jag vet inte hur det ser ut på Island, men jag tar vilket land som helst. För då ska de enligt de nya reglerna i Sverige inte ses som föräldrar. Men har man fastställts som föräldrar i ett annat land så kan det ändå erkännas här. Det har ju länge gällt för faderskap, att vissa länder har andra regler för faderskap, och fastställs man som fader i ett land så kan det erkännas här, även om det inte skulle vara giltigt i Sverige, bara det inte strider mot vad som kallas ordre public, alltså nåt mot grunderna för svensk rättsordning. Och då finns det bara lagregel för faderskap, inte föräldraskap för samkönade kvinnor och inte då för moderskap. Så det är det man ska titta på om liknande regler, så att även om man inte anses förälder eller moder i svensk lagstiftning men gör det i ett annat lands lagstiftning. Om det ska erkännas här så är det ytterligare situationer.

Jag gör också ett tillägg där, denna problematiken som man idag hamnar i lätt; bor man utomlands och skulle ha fått ett faderskap erkänt och då ett svenskt medborgarskap för barnet, den möjligheten hoppas vi ju också utvidgas. För hamnar man då i så som lagstiftningen ser ut nu, att man behöver närståendeadoptera ett barn så är ju det svårt om man inte bor i Sverige, eller det går ju inte.

Om ingen av personerna bor i Sverige. Och det som kan vara då är ju att om två personer som inte bor i Sverige men kommer hit på semester då och då eller hälsar på släkt eller vad som helst. Då man plötsligt inte anses som förälder om det råkar hända något, om man behöver akutvård eller nånting i Sverige. Så det är ett exempel på när de här blir aktuellt trots att man inte bor här.

Okej, det de frågorna som var på den öppna frågestunden.

Precis, då stänger jag av inspelningen nu helt enkelt, så finns det möjlighet att i en kvart till att ställa flera frågor om man vill göra det efteråt. Så jag stänger av micken.